

## Gheorghe Șincai – student la Roma și Viena

Cornel SIGMIREAN

Majoritatea studiilor dedicate procesului istoric al creării societății românești moderne au pus în evidență rolul elitei intelectuale, formate în universitățile din Europa Centrală și de Vest în procesul rapid și definitiv de europenizare pe care l-a cunoscut cultura și civilizația românească în veacurile al XVIII-lea și al XIX-lea<sup>1</sup>. Trecătoare, indirecte și fără urmări esențiale până în secolul al XVIII-lea, contactele românilor cu cultura Apusului prin tinerii formați în universitățile europene devin constante odată cu săvârșirea unirii religioase a românilor transilvăneni cu Biserica Romei. Unirea religioasă a îndeplinit pentru români – potrivit istoricului Mathias Bernath – „funcția unei porți de acces a spiritului occidental... a creat premisele pentru un învățământ românesc și, în consecință, o pătură intelectuală purtătoare a «naționalizării» în veacul al XIX-lea.”<sup>2</sup> Din aceeași perspectivă, a începutului europenizării, sociologul George Em. Marica considera unirea religioasă de la 1700 ca cel mai important eveniment al secolului al XVIII-lea, care marchează primul pas spre occidentalizare<sup>3</sup>. De fiecare dată când cercetările au surprins impactul unirii religioase asupra societății românești din Transilvania, rolul elitei intelectuale formate în universitățile din Europa Centrală și de Vest, au avut ca reper reprezentanții Școlii Ardelene. În mod firesc, pentru că ei au fost întemeietorii, prin ei se verifică în cea mai mare măsură rolul influențelor culturale apusene asupra culturii române, rolul lor de principali agenți ai transferurilor culturale, de interpreți ai spiritului epocii, „adevărați profeți ai timpurilor viitoare.” Pornind de la aceste certitudini vom încerca să reținem traseul formării universitare a iluministului Gheorghe Șincai și a generației sale. Sigur, Gheorghe Șincai și generația sa au fost beneficiarii deschiderii pe care alte generații le-au făcut înaintea lor. Primele contacte cu cultura Apusului, prin tinerii aflați la studii în universitățile europene, românii le-au stabilit în a doua jumătate a secolului al XV-lea, în vremea Corvineștilor. La Universitatea Catolică din Cracovia, la 1445, apare înregistrat Ștefan Ciula<sup>4</sup>, iar după aproape cincizeci de ani, un alt membru al familiei nobiliare românești de Ciula, Ioan<sup>5</sup>. La Universitatea din Cracovia a urmat

---

<sup>1</sup> Demonstrația clasică a acestui proiect îi aparține în primul rând lui Eugen Lovinescu în *Istoria civilizației române moderne* (3 volume, 1924–1926).

<sup>2</sup> Mathias Bernath, *Habsburgii și începuturile formării națiunii române*, Ed. Dacia, Cluj, 1994.

<sup>3</sup> George Em. Marica, *Studii sociologice*, Cluj-Napoca, 1997, p. 237.

<sup>4</sup> Tonk Sándor, *Erdéliek egyetemjárása a középkorban*, București, 1979, p. 330.

<sup>5</sup> *Ibidem*, p. 266. Vezi și Adrian Andrei Rusu, *Nobilimea românească și biserica în secolul al XV-lea (exemplul hațegian)*, în vol. *Nobilimea românească din Transilvania*, coordonator Marius Diaconescu, Ed. Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 1997, p. 137.

în 1494 artele liberale și Gheorghe Pâclizaru din Caransebeș<sup>6</sup>. Din familia de Ciula, Filip More, care, între anii 1520–1526, a ajuns la înalta demnitate de episcop de Pécs, a studiat la Universitatea din Bologna, fiind recunoscut astăzi ca primul umanist român<sup>7</sup>. Un alt umanist de origine română, Martin Haczaki, canonic și episcop sufragane de Oradea, a studiat la universitățile din Viena și Cracovia<sup>8</sup>. În secolul al XVI-lea, Gheorghe Bona Sibianul, nepotul lui Nicholaus Olahus (era fiul surorii sale, Ursula) a studiat între anii 1552–1559 la celebra universitate de la Padova<sup>9</sup>. Nicholaus Olahus l-ar fi dorit succesor la scaunul său episcopal, dar tânărul despre care cunoscutul umanist și tipograf venețian Paolo Manuzio, într-o scrisoare către Zsámboki János, credea că ar fi putut deveni o glorie a întregului continent, s-a stins din viață în 1559, la întoarcerea de la studii, în localitatea Lánzsér de lângă Sopron<sup>10</sup>. O carieră ecleziastică, în cadrul Bisericii catolice, a cunoscut Gheorghe Buitul, originar dintr-o familie de nobili români din Caransebeș, care, între anii 1619–1623, a fost alumn al Colegiului „Germanico Hungaricum.”<sup>11</sup> În timpul studiilor la Roma a tradus în limba română Catehismul lui Kanizius Péter<sup>12</sup>. După întoarcerea de la Roma a fost numit misionar în Transilvania al Colegiului din Tirnavia. Între anii 1627–1635 își continuă cariera ecleziastică în Caransebeș, fiind menționat inițial drept „concionatur walachus,” iar din 1632, „superior, concionatur et operarius valachicus et hungaricus.” La 5 septembrie 1635, la o vârstă timpurie, s-a stins din viață. Lista intelectualilor români cu studii la universitățile din Europa Centrală și de Vest îi mai cuprinde în secolul al XVII-lea pe Gabriel Ivuli, care a studiat teologia la universitățile din Graz (1640–1642) și Viena (1647–1648), membru al ordinului iezuit<sup>13</sup>, pe Mihai Halici, rector al Colegiului reformat de la Aiud, cu studii la Basel în Elveția (1674) și Leiden (1679)<sup>14</sup>, și pe Mihai Talabă, originar dintr-o familie de nobili făgărășeni, participant la Războiul Curuților, care a studiat la Frankfurt pe Oder (1696)<sup>15</sup>. Momentul, însă, care a deschis perioada legăturilor constante ale românilor cu Europa, cu beneficii majore asupra societății românești, a fost Unirea cu Biserica Romei. Procesul de integrare a

---

<sup>6</sup> Costin Feneșan, *Studenți din Banat în universitățile străine până la 1552*, în *Revista de istorie*, nr. 29, 1997, an 12, p. 1952.

<sup>7</sup> Ioan Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania 1440–1514*, Ed. Enciclopedică, București, 2000, p. 320.

<sup>8</sup> Jakó Zsigmond, *Philobiblon transilvan*, Ed. Kriterion, 1977, p. 65.

<sup>9</sup> Köllö Károly, *Confluențe literare. Studii de literatură comparată româno-maghiară*, Ed. Kriterion, București, 1993, p. 236.

<sup>10</sup> *Ibidem*, p. 237.

<sup>11</sup> Szabó Miklos, Tonk Sándor, *Érdéliek egyetemjárása korai új korban 1521–1700*, Szeged, 1992, p. 72.

<sup>12</sup> Dr. Iacob Radu, *Foștii elevi români uniți ai școalelor din Roma, Beiuș, 1929*, p. 7–8; Ioan Chiorean, *Rolul instituțiilor de învățământ superior din Roma și formarea elitei intelectualității din Transilvania în secolul al XVIII-lea*, în *Interferențe istorice și culturale româno-europene*, coordonator Grigore Ploșteanu, Tg.-Mureș, 1996, p. 50.

<sup>13</sup> Szabó Miklos, Tonk Sándor, *op. cit.*, p. 60.

<sup>14</sup> *Ibidem*, p. 198.

noilor provincii și popoare în spațiul confesional și cultural al Imperiului Habsburgic a declanșat procesul de formare a primelor generații de intelectuali români din Transilvania în colegiile și universitățile din Europa Centrală și de la Roma. Prin burse acordate inițial din fundațiile catolice (Janjana și Kollonich), apoi din bursele și ajutoarele instituite de Biserica Greco-Catolică, sute de tineri români au putut urma studii superioare pe întreg parcursul secolului al XVIII-lea. Printre primii beneficiari ai sistemului de burse, instituit după Unire, a fost Ioan Giurgiu alias Ioannes Constantinus Patachi, viitor episcop al Bisericii Greco-Catolice. După studii la Colegiul Pazmaneum din Viena, la recomandarea rectorului, arhiepiscopul de Esztergom l-a trimis la studii la Roma. Aici, în „Cetatea eternă,” Giurgiu a studiat între anii 1705–1710. La 16 august 1710, și-a susținut doctoratul la Universitatea Gregoriană în fața unei comisii prezidate de cardinalul Marescotti<sup>16</sup>. Seria bursierilor români ai Blajului la Roma începe în timpul episcopatului lui Inochentie Micu Klein. La 31 august 1736, episcopul Inochentie Micu Klein semnează în numele Bisericii Greco-Catolice, alături de Petru Dobra, în numele fiscului ardelean, contractul de schimbare a vechilor domenii bisericesti de la Gherla și Sâmbăta de Jos cu domeniul și castelul de la Blaj<sup>17</sup>. Prin contractul de schimbare a domeniului bisericesc se prevedeau și modalitățile de utilizare a veniturilor acestuia, ce se ridicau la 6000 de florini anual și anume: 3000 rămâneau la dispoziția episcopului, iar restul de 3000 de florini erau destinați pentru întreținerea gratuită a viitorilor elevi de la școlile din Blaj și pentru susținerea la Roma a trei tineri. Suma prevăzută era de 972 de florini anual, iar trimiterea la Roma se făcea cu autorizarea împăratului de la Viena. Se împlinea în felul acesta gândul episcopului Inochentie Micu Klein, care, în 1735 îl ruga pe nunțul papal de la Viena, Domenico Passionei, să intervină la împărat pentru a-i aproba admiterea a doi sau trei transilvăneni de rit grec în vreun colegiu din Roma. Astfel începea seria bursierilor români la Roma. Primii au fost Silvestri Calliani și Grigore Maior, care au plecat la Roma în 1739. Al treilea bursier propus a fost Gherontie Cotore, care a refuzat bursa din motiv de sănătate, în locul său fiind trimis viitorul episcop Petru Pavel Aaron. Ei vor studia în Colegiul Urban „De Propaganda Fide,” înființat în anul 1627, de Papa Urban al XVIII-lea, cu menirea de a pregăti misionari catolici pentru Europa și celelalte continente,

---

<sup>15</sup> *Ibidem*, p. 175–176.

<sup>16</sup> Dr. Veress Endre, *A Romai Collegium Germanicum et Hungaricum. Magyarországi tanulóinak anyakönyve és iaratai, I (1559–1917)*, Budapesta, 1917; Ioan Chiorean, op. cit., p. 54.

<sup>17</sup> Ioan Antonelli, *Breviaru istoricu alu Scoleloru din Blasiu, Blaj*, 1877, p. 5; Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, 1944, p. 174; Francisc Pall, *Știri noi despre primii studenți trimiși de la Blaj la Roma*, în *Apulum*, XVII, 1979, p. 470–476; Zenovie Păclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite, partea I, 1697–1751*, în *Perspective*, XVII, nr. 65–68, iulie 1994–iulie 1995, p. 269–270.

fiind considerată o adevărată „universitate mondială a catolicismului.”<sup>18</sup> Era o instituție de rang universitar, dar nu conferea titluri și ranguri academice. Organizarea sa internă avea la bază vechiul sistem latinist: humanioare, retorică și poetică. Se făceau doi ani de filosofie și trei ani de teologie. După încheierea studiilor celor trei bursieri, Episcopia urma să trimită noi studenți la Roma. Dar în 1744 Curtea de la Viena nu mai autorizează trimiterea de noi bursieri la „De Propaganda Fide.” Se revine asupra hotărârii în anul 1753 când este acceptat la studiu Francisc Laszlo. I-au urmat apoi Alexiu Mureșianu, Sabbatius Metz, Iacob Aron, Vasile Keresztesi, Ambrozie Sadi, Ieronim Kalnocki, Partenie Iacob, frații Benedict și Spiridon Farcaș<sup>19</sup>. În anul 1774, episcopul Grigore Maior trimite la Roma încă trei alumni, dintre care doi, Gheorghe Șincai și Petru Maior, vor marca pentru totdeauna rolul Romei în formarea elitei românești. Al treilea bursier era Ioachim Pop. Studiile la Roma ale lui Gheorghe Șincai și ale colegilor săi se derulează în perioada 19 noiembrie 1774 – 4 aprilie 1779. Cinci ani de studii, pentru ei o experiență existențială unică, de care Șincai își va aminti cu mândrie întreaga viață. Înainte de a intra în contact cu programa de studii și ambianța Colegiului, Șincai a trăit momentul întâlnirii cu Roma, cu monumentele care îi aminteau de gloria romană, notându-și cu meticulozitate impresiile, faptele și întâmplările prin care trece<sup>20</sup>. A putut admira Citta di Sant Angelo, edificată de împăratul Hadrian, pentru a deveni mausoleul familiei sale, transformată apoi în loc de procesiuni, fortăreață și temniță, aici fiind întemnițat Giordano Bruno. A putut admira Piazza Venezia, Piazza della Rotonda, cu splendidul Panteon al lui Agrippa, Piazza San Pietro, uimit de splendoarea ansamblului gândit de Giovanni Lorenzo Bernini, Basilica San Pietro ș.a. Îl impresionează mai ales construcțiile militare, mărturii ale unei inegalabile puteri<sup>21</sup>. I-a reținut cu deosebire atenția Columna lui Traian, pe care, cum mărturisea, „Eu însumi mai adeseori am privit la Columna aceasta,” „... pe a căria laturi, de jos până sus, este întăiat cu meșteșug nespus tot războiul cu dachii, adică toate oștile romanilor și ale dacilor, precum au fost când s-au bătut.” Dar pentru Șincai, șederea la Roma însemnă cinci ani dedicați studiului. La Colegiu, organizat aidoma altor colegii teologice din epocă, se studia Teologia morală și Scolastica, Teologia, Dogmatica, Scolastica speculativă, Liturgica. Aceste discipline erau predate în timpul studiilor lui Șincai la Roma de profesorii Carol Bonomi – Teologia dogmatică, Tommaso Gabrini – Oratoria, Francesco Angelo

<sup>18</sup> Laura Stanciu, *Biografia unei atitudini. Petru Maior (1760–1821)*, Ed. Risoprint, ClujNapoca, 2003, p. 114.

<sup>19</sup> Z. Pâclișanu, *op. cit.*, partea a II-a, p. 51–52.

<sup>20</sup> Vezi Gheorghe Tomuș, *Gheorghe Șincai. Viața și opera*, Ed. Pentru Literatură, 1965, p. 22–32; Maria Protase, *Petru Maior: un cititor de conștiințe*, Ed. Minerva, București, 1973, p. 25–37; Serafim Duicu, *Pe urmele lui Gheorghe Șincai*, Ed. Sport Turism, București, 1983, p. 28–35; Laura Stanciu, *op. cit.*, p. 89–114.

<sup>21</sup>G. Tomuș, *op. cit.*, p. 24.

Spaziani, Girolamo de Chiavani, lectori de filosofie și teologie, D. Dionisis, Michel Galeasi – profesori de elocință, Francesco Batistini – preda gramatica, lector de limba iliră era Giuseppe Luigi Assemani, limba arabă și siriană erau predate de Emmanuel Valdivieso, Francesco Maria di Capranola ocupa Catedra de Filosofie, limba greacă era predată de profesorii Francesco Cutié și Raphael Vernarza, iar ebraica de profesorul Ignatio Ballarini<sup>22</sup>. Conform regulamentelor Colegiului „De Propaganda Fide,” după șase luni de la formare, alumnii trebuiau să depună jurământul de intrare în congregația pentru răspândirea credinței. Șincai, Maior și Ioachim Pop l-au depus la 15 august 1775, prin care se legau ca, odată întorși în parohiile lor, să depună eforturi pentru răspândirea doctrinei catolice și să informeze anual congregația prin dări de seamă (*lettere di stato*) despre ceea ce au întreprins practic<sup>23</sup>. Impresionat de solemnitatea depunerii jurământului, Șincai era mândru de aprecierile conducerii colegiului la adresa sa: „E di ardente naturale, di ottimo ingenio, di buoni costumi” („E de o natură pasionată, de o excelentă înzestrare de bune moravuri”)<sup>24</sup>. Asemenea calități, inteligența și cultura sa impresionantă l-au făcut remarcat pe Gheorghe Șincai în fața secretarului Congregației „De Propaganda Fide,” Ștefan Borgia, om de înaltă ținută intelectuală, ajuns în 1789, cardinal. Prin intermediul lui Borgia, Șincai își poate întregi studiile în marile biblioteci ale Romei, adunând un impresionant material în vederea alcătuirii unei mari construcții istorice<sup>25</sup>. Frecventează prin mijlocirea lui Borgia, Biblioteca Vaticană, Biblioteca Sopra la Minerva, Biblioteca ad Araceli, Benedictină și Biblioteca Colegiului „De Propaganda Fide,” la care un timp a fost custode. Prin asidue lecturi și cercetări, el adună în anii petrecuți la Roma un bogat material – manuscrise și codice, tratate de istorie și geografie, colecții de acte oficiale și impresii de călătorie, cronografii și anale, autori vechi și contemporani, istorie laică și bisericească – cuprinse în 19 tomuri masive, cu extrase și referințe, ce vor sta la baza Hronicii de mai târziu. „Am notat – mărturisește Șincai în Elegie – mai ales acele lucruri din codicele manuscrise care-mi ajută la pregătirea Istoriei daco-romane sau valahice, căreia atunci i-am pus temelii foarte solide.”<sup>26</sup> În același timp, atât cât programa cursurilor de la Colegiu îi permite, Șincai frecventează societatea romană, societatea erudiților, participă la disertațiile ce se susțineau în casa lui Ștefan Borgia, care adesea depășeau sfera discuțiilor teologice. Aici, în casa lui Borgia, tânărul teolog a întâlnit numeroși învățați italieni și străini, „din a căror prea învățate convorbiri și discuții – spune el

---

<sup>22</sup> Laura Stanciu, *op. cit.*, p. 107.

<sup>23</sup> S. Duicu, *op. cit.*, p. 33.

<sup>24</sup> *Ibidem*, p. 34.

<sup>25</sup> Dumitru Ghișe, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Ed. Dacia, Cluj, 1972, p. 12

<sup>26</sup> Apud Gh. Tomuș, *op. cit.*, p. 25.

– am profitat enorm în ceea ce privește istoria și știința.”<sup>27</sup> Sigur, alături de studiile propriuzise la Colegiu și bibliotecă, atmosfera cultural-intelectuală din Roma, cu ecouri încă janseniste, a contribuit în mare măsură la conturarea profilului intelectual al viitorului iluminist. Ambianței culturale din Roma celei de-a doua jumătăți a secolului al XVIII-lea, în special în plan istoriografic, Șincai îi datorează predilecția pentru sursele narrative, un accentuat interes pentru istoriografia barocului ilustrat de Muratori<sup>28</sup>. După cinci ani de studii asidue, la 28 ianuarie 1779, Șincai susține un strălucit doctorat în filosofie și teologie la Academia „Sf. Toma.” Astfel, la 20 martie 1779, secretarul Congregației îi comunica episcopului Grigore Maior că cei trei tineri „au terminat studiile, au dat dovadă de cucernicie și de știință” și că „se întorc în Transilvania.”<sup>29</sup> Încheia un capitol important din formarea sa intelectuală, el fiind singurul dintre cei trei bursieri care și-a încheiat studiile cu examenul de doctorat. Cu cei trei bursieri, însă, se încheie seria tinerilor trimiși în secolul al XVIII-lea la studii la Roma. Politica iosefinistă și apoi războiul napoleonian au reprezentat principalele cauze ale încetării burselor pentru Roma. De abia după 1815, pe fondul Restaurației, are loc refacerea relațiilor speciale dintre Curtea de la Viena și Vatican, care vor favoriza trimiterea în secolul al XIX-lea de noi tineri la Roma. Încheindu-și studiile, Gheorghe Șincai, Petru Maior și Ioachim Pop se pregătesc să părăsească Roma în primăvara anului 1779. Dar primiseră doar 50 de scuzi fiecare pentru acoperirea cheltuielilor de drum. Gheorghe Șincai, în numele său și al colegilor săi, într-o scrisoare către cardinalul Castelli, prefectul de studii al Colegiului „De Propaganda Fide,” solicită o suplimentare a ajutorului pentru întoarcerea în țară. Cererea nu le-a fost satisfăcută<sup>30</sup>. Părăsind Roma, în primăvara anului 1777, „de îndată după ziua de Paști,” se îndreaptă spre Viena. La 27 mai 1779, Iosif Garampi, nunciul apostolic de la Viena îl informa pe cardinalul Castelli că românii au sosit în capitala imperiului între 17 și 23 mai, și că nu aveau bani să-și continue călătoria spre casă<sup>31</sup>. Sperau să obțină suma necesară „fie de la sfânta congregație,” fie „de la provincia lor.” Ca urmare, l-au vizitat pe Ștefan Costa, consilierul Cancelariei Aulice a Transilvaniei. Constatând că în timpul studiilor la Roma, au studiat relativ puțin dreptul canonic, Ștefan Costa a insistat ca Șincai și Maior să rămână pentru un an la Viena. Curtea de la Viena, care urma să-i subvenționeze, a aprobat ca „pentru un an, doi dintre noi să rămânem, spre a învăța cu zel dreptul canonic și spre a urma școlile normale de aici din Viena. Încât, acum, noi doi, Gabriel Șincai și Petru Maior, ne

---

<sup>27</sup>*Ibidem.*

<sup>28</sup> Pompiliu Teodor, *Interferențe iluministe europene*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 151.

<sup>29</sup> S. Duicu, *op. cit.*, p. 36.

<sup>30</sup> *Ibidem.*

aflăm ca bursieri în colegiul Greco-Teresian de la Sfânta Barbara.”<sup>32</sup> Prin noua ofertă de studii – așa cum arată cercetătoarea M. Protase – Șincai și Maior se înscriau în politica iosefinistă a Vienei din domeniul bisericii și educației. Reluarea studiilor de drept canonic tindea nu atât spre sporirea cunoștințelor, ci spre însușirea noului drept canonic în Universitatea din Viena, care să-i modeleze pe cei care studiaseră la Roma, conform opticii iosefiniste asupra profilului și rolului clerului în noul stat preconizat de reformele din imperiu<sup>33</sup>. În timpul studiilor la Viena, Șincai avea să devină intern în Colegiul de la „Sancta Barbara.” Numit oficial „Collegium greco-catholicum ad Sanctam Barbaram” sau „Regium generale seminarium greco-catholicum Viennae ad Sancta Barbaram,” seminarul a fost fondat în 1775 prin contribuția organizatorică a lui Fioplides de Gaea, a croatului Josaphat Basstasich și a lui Vasile Bojitchkovich. S-a deschis la 15 octombrie 1775. Seminarul avea menirea de a pregăti cadre de conducere ale clerului greco-catolic din imperiu – din rândul românilor, croaților, sârbilor, slovenilor, rutenilor – în vederea asigurării coeziunii bisericii greco-catolice austriece. Alumnii Seminarului, beneficiari ai privilegiilor Kollonichiene, stipulate în actele Unirii, erau finanțați de stat prin intermediul Cancelariei Aulice a Transilvaniei. Valoarea bursei era de 300 de florini pentru întreaga perioadă a studiilor. Conform Statului de funcționare a Seminarului, alumnii urmau pe parcursul a cinci ani cursurile Universității din Viena. Seminarul era situat în centrul orașului, în apropierea catedralei „Șf. Ștefan,” fiind amenajat într-o clădire ridicată în 1573, care până în 1773 a adăpostit un convict al ordinului iezuit<sup>34</sup>. Inițial, în Seminarul-internat erau prevăzuți 11 bursieri, iar prin decretul din 7 octombrie 1775 s-au admis 20, ajungându-se în anul academic 1776/1777 la un număr de 46. De la deschiderea lui în 1775, până în anul 1784, când alumnii au fost transferați la Eger și Lwow, la „Sancta Barbara” au studiat 116 studenți uniți, dintre care 41 au fost români. Printre ei, alături de Gheorghe Șincai și Petru Maior, s-au numărat Alexie Pócsi, Mihail Timariu, Ioan Para, Demetriu Caian, Vasile Nemeș, Ioan Halmaghi, Ioan Budai Deleanu, Basiliu Pop, Efreim Klein, Chiril Țopa, Samuil Vulcan, Ioan Cornelli ș.a., cunoscute personalități ale Bisericii Greco-Catolice. Acest fapt era remarcat chiar de contemporani, Petru Maior notând că „De acolo au început între români a se înmulți preoții cei învățați și iscusiți.”<sup>35</sup> Ca intern în seminarul de la „Sancta Barbara,” unde printr-o întâmplare fericită se mai afla alături de Petru

---

<sup>31</sup> *Ibidem*.

<sup>32</sup> M. Protase, *op. cit.*, p. 38.

<sup>33</sup> *Ibidem*, p. 58.

<sup>34</sup> Constantin Mălinaș, *Contribuții la istoria iluminismului românesc din Transilvania. Ioan Corneli (1762–1848)*, Oradea, 2003, p. 15–16.

<sup>35</sup> Timotei Cipariu, *Acte și fragmente latine și românești pentru istoria Bisericii române mai ales unite*, Blaj, 1855, p. 131.

Maior și Ioan Budai-Deleanu, și Samuil Micu, Gheoghe Șincai a urmat cursuri de drept natural la Facultatea de Drept a Universității din Viena. Cu toate că Șincai nu figurează în matricolele Universității din Viena<sup>36</sup>, pe baza celor relatate de el în Elegie se poate recompuce cadrul universitar al studiilor sale în Viena. În urma reformelor olandezului Gerhard von Swieten, medicul personal al Mariei Teresa, Universitatea din Viena a devenit avangarda reformelor și promotoarea schimbării și modernizării societății habsburgice. Învățământul propriu-zis a fost reorganizat de cardinalul episcop al Vienei, Anton Graff Migazzi, care a transformat Universitatea din Viena dintr-o universitate confesională întruna academică. În cele două semestre ale anului 1779/1780 pe care Șincai le-a urmat la Viena, a putut urma cursurile lui Karl Anton von Martini de drept natural, influențate de spiritul lui Hugo Grotius, Puffenderf și Rigger, la dreptul universal al „finților,” pe profesorul Van der Hayden. Dar, cu siguranță, a urmat cursurile de drept canonic, fundamentate pe datele istoriei ecleziastice și ale exegezei biblice, interpretate din perspectivă raționalistă – propuse de profesorul Johann Pehen. În paralel cu cursurile de la Facultatea de Drept, Gheorghe Șincai a urmat cursurile de catihetică și metodică la Școala Normală de la „Sancta Ana.” Organizată în mod expres pentru studierea formelor didactice nou introduse în învățământul elementar din imperiu, Școala de la „Sancta Ana” i-a oferit lui Șincai posibilitatea de a-și însuși metodele de organizare a învățământului, cunoștințe pe care le va aplica mai târziu în calitate de director al școlilor greco-catolice. Anul de studii la Viena a însemnat pentru Șincai posibilitatea, șansa lărgirii orizontului său intelectual, ca rezultat al unor noi experiențe culturale. A contat pentru el atmosfera cosmopolită de la „Sancta Barbara,” cunoștințele pe care le-a putut stabili acolo cu Samuil Micu, director de studiu pe timpul șederii lui Șincai la Viena, întâlnirea cu Ioan Budai-Deleanu și alți studenți români, care compuneau societatea intelectuală românească din capitala Austriei. În anul petrecut la Viena, Șincai l-a cunoscut pe contele Andrei Hadik, mare bibliofil, președinte al cancelariei de război, fost comandant al Transilvaniei, în a cărei bibliotecă a putut citi cărți mai puțin cunoscute care-i priveau pe români. În perioada vieneză, a legat o prietenie sinceră cu istoricul maghiar Daniel Cornides, istoric cu studii la Erlanghen, fost profesor la Colegiul Reformat din Cluj. L-a cunoscut, de asemenea, pe istoricul Iosif Benkő. La Viena a reușit, în primul rând, să-și continue munca de cercetare, investigând sursele necesare elaborării lucrărilor de istorie națională, conform programului cristalizat la

---

<sup>36</sup> Dintre studenții de la Seminarul „Sancta Barbara” care au frecventat Universitatea din Viena în matricole figurează doar Joannes Budai (Ioan Budai Deleanu) la filosofie, Josephus Mehessy (Iosif Meheși) la drept, Jo(annes) Para la teologie și Joseph Klein la teologie (vezi Kiss József Mihály, Magyarországi diákok a Bécsi Egyetemen 1715– 1789, Budapest, 2000).

Blaj, în cercurile din jurul episcopului Grigore Maior<sup>37</sup>. Prin intermediul și la recomandarea lui Ștefan Borgia, Șincai a ajuns la Viena să se bucure de protecția episcopului Montefalisci și Cornete, nunțitul apostolic pe lângă Curtea habsburgică, Iosif Garampi. Înaltul prelat i-a oferit lui Șincai posibilitatea de a cerceta în biblioteca nunțiatului, unde a făcut extrase din lucrări care priveau istoria Moldovei până la 1775, și despre Muntenia, până la 1704. Consilierul aulic al Transilvaniei, Ștefan Costa, i-a facilitat copierea protocoalelor dietelor Transilvaniei din timpul lui Mihai Viteazul. Un anume Vasile Vlad i-a copiat cu litere latine *Historia Principilor Țării Românești*, numită de el *Historia bălăcenească*, obținută de Samuil Micu prin 1770 de la o descendentă a familiei Bălăceanu care trăia la Viena. La Viena a copiat o cronică a Moldovei, numită de el *Cronica lui Miron*<sup>38</sup>. În șase ani, ca student la Roma și Viena, Șincai a adunat o colecție impresionantă de documente de o valoare inestimabilă pentru istoria românilor. După periplul universitar european, la Roma și Viena, timp în care acumulasă o informație impresionantă, își întetise spiritul științei istorice erudite, Șincai părăsea Viena pentru a reveni la Blaj, cu gândul că știința și cultura sa le va pune la temelie luminării poporului său. Lui Șincai, în secolul al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea i-au urmat alte sute de intelectuali, formați în universitățile, academiile și colegiile de la Roma, Viena, Hamburg, Halle, Jena, Leibach, Leiden, Tirmavia, Pesta, Eger, Bratislava, Kiev și din alte orașe, iar în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primele două decenii ale secolului XX peste 6500 de intelectuali formați în circa 80 de universități ale Europei<sup>39</sup>, intelectuali care au reprezentat principalii agenți ai transferurilor culturale dinspre Europa Centrală și de Vest în societatea românească.

---

<sup>37</sup> P. Teodor, *Interferențe iluministe europene*, p. 150.

<sup>38</sup> Gh. Tomuș, *op. cit.*, p. 32–33; S. Duicu, *op. cit.*, p. 47–48.

<sup>39</sup> Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000.